

Lukyanenko D. V. Experimental image “Skovoroda’s personality” in the novel “Servant from Dobromyl” by Galyna Pagutyak

The postmodern variations of word picture “Skovoroda’s personality” creation on the basis of novel “Servant from Dobromyl” by Galyna Pagutyak are considered in this article. The textological parallels between analyzed novel by G. Pagutyak and treatises by G. Skovoroda are shown. The experimentation of “Skovoroda’s personality” type, which is realized in the figure of mystical creature – dhampir is proved here as well.

Key words: chimeric prose, self-knowledge, job satisfaction, “uneven evenness”, symbol.

УДК 821.161.2-3.09’6

А.В. Понасенко

**МІЖ “СВОЇМ” І “ЧУЖИМ”:
ЕСТЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ МИТЦІВ НЬЮ-ЙОРКСЬКОЇ ГРУПИ**

Зміни у сприйнятті творчості митців діаспори та еміграції в літературознавстві останніх десятиліть мають характер різкого повороту від замовчування та трактування як маргінального літературного явища в бік популяризації, посиленого інтересу, глибокого наукового осмислення та усвідомлення цілісності художнього процесу зарубіжжя та материкової України. Дослідниця В. Просалова звернула увагу на те, що поверненню “в літературу письменників-емігрантів сприяли академічна “Історія української літератури початку ХХ ст.” (К., 1993 – 1995), “Хрестоматія з нової української літератури” (Львів, 1993), хрестоматія у чотирьох книгах “Українське слово” (К., 1994 – 1995; друге видання – 2001; третє – 2003) та інші публікації останніх років” [1, с. 83]. Прислужилися цій важливій справі і праці самої В. Просалової: монографія “Текст у світі текстів Празької літературної школи” та докторська дисертація “Празька літературна школа: текст, контекст, інтертекст”. Підґрунтям для подальших досліджень стали відомі роботи О. Астаф’єва [2-3] та М. Ільницького [4]. Упорядкування художніх тестів в антології – поширений спосіб популяризації мистецьких явищ. Відома збірка поезій, укладена О. Астаф’євим, та менш znana широким загалом антологія поезій Нью-Йоркської групи “Півстоліття напівтиші”, упорядкована М. Ревакович. Рукопис першої версії цієї антології, за словами М. Ревакович, “став інспірацією для Романа Бабовала, щоб створити віртуальний варіант і представити творчість Нью-Йоркської групи в Інтернеті” [5, с. 14].

Актуальність дослідження творчості поетів Нью-Йоркської групи визначається насамперед тим, що участь західних митців та

літературознавців у науково-культурному житті України в останні роки стає дедалі помітнішою, істотно впливаючи на формування теоретико-мистецької свідомості. Нью-Йоркська група здійснила відчутний вплив на материкову українську поезію останніх трьох десятиліть. У полі літературознавчих дискусій перебувають питання естетичних зв'язків митців Нью-Йоркської групи з “пражанами”, шістдесятниками та поетами Київської школи. Такі особисті контакти, а головне – типологічні сходження та розбіжності – продовжують привертати увагу дослідників творчості “ньюйорківців”. Ці митці, перебуваючи, за словами Ю. Барабаша, “поза традицією”, витворили справжній естетичний феномен, що відкриває простір для літературознавчого осмислення.

Мета роботи: з'ясувати особливості художнього діалогу Нью-Йоркської групи з іншими чинниками літературного розвитку.

Предметом спостережень обрано зв'язки означеної групи з Празькою школою та материковою українською літературою. Пропонована стаття не претендує на всебічне розкриття цієї проблеми. “Складність та багаторівневність компонентів, що беруть участь у текстовій взаємодії, – підкреслює Ю. Лотман, – призводить до відомої непередбачуваності тієї трансформації, якій піддається текст, що його уводимо. Але трансформується не тільки він – змінюється уся семіотична ситуація всередині того текстового світу, до якого його вводять” [6, с. 587].

Отже, зупинившись на діалогічних взаєминах, насамперед обґрунтуємо доцільність такого ракурсу висвітлення питання. М. Бахтін наголошував: “Діалогічні взаємини – це взаємини (сміслові) між будь-якими висловлюваннями в мовленнєвому спілкуванні. Будь-які два висловлювання, якщо ми зіставимо їх у смисловій площині (не як речі і не як лінгвістичні приклади), виявляться в діалогічних взаєминах” [7, с. 488]. У біографії та творчості “ньюйорківців” діалог *своє / чуже* відбувається як у площині інтертекстуальних відношень, так і в постколоніальній дискурсивній проекції. Один із фундаторів Нью-Йоркської групи – Б. Рубчак виокремлює еміграційну та діаспорну спільноти. За його спостереженням, еміграційна громада “запопадливо консервує історичні й культурні вартості, розпачливо намагаючися заморозити рух. Вона вперто закриває очі на віяння, які непомітно, але й невблаганно, її змінюють, перетворюючи її – на гірше чи на краще – з громади еміграційної на громаду діаспорну” [8, с. 90].

У тлумаченні витоків Нью-Йоркської групи М. Ільницький відзначає спілкування Богдана Бойчука та Євгена Маланюка як підставу вважати Празьку школу її прямою попередницею [4, с. 81]. Щодо цього питання, то нам ближче міркування В. Просалової, яка наголошує на відмінностях “пражан” від представників Нью-Йоркської групи саме ступенем “вживання” в інонаціональні обставини: “На користь цієї думки свідчить, зокрема, те, що окремі представники останньої уже не

втрималися від спокуси іншого мовного континууму, як, скажімо, Ю. Тарнавський, котрий почав писати романи англійською” [1, с. 83]. Характеризуючи ці взаємини, М. Ревакович пише: “Взаємозв’язки між поетами Нью-Йоркської групи і Празької школи можна загально схарактеризувати як дружні, хоч ідеологічно й естетично вони стоять на зовсім протилежних кінцях. Романтичний волюнтаризм і переконання, що література повинна б відігравати поважну роль в державо- і націєтворенні був чужий для молодих поетів” [9, с. 24 – 25]. Проте декларований митцями Нью-Йоркської групи розрив із традицією та несприйняття національно-визвольного детермінізму у творчості не є синонімами неповаги до творчих попередників, на що вказує й М. Ревакович: “Але вони здебільшого ставилися з пошаною до Празької школи, – узагальнює авторка, – тому що вірили, що їхні імперативи були органічними, що виникали вони з глибоких переконань. Причому поети цього угруповання не нехтували майстерністю поетичного слова і це заслуговувало на пошану” [9, с. 25]. Однак неузгодженість світоглядних позицій та чинників впливу на систему цінностей зумовлює кардинальні відмінності, що не дозволяють говорити про сталість літературної традиції “пражани – ньюйорківці”. Естетичні переконання перших ґрунтуються на пристрасному обстоюванні національно-визвольних ідей та волі до боротьби. Другі “визначилися уже на Заході, в атмосфері іншого світу, і не виявляли тієї заглибленості у минуле, як їх попередники” [1, с. 84]. “У порівнянні з Нью-Йоркською групою творчість “пражан” відзначалася виразною національною заангажованістю, більшою утилітарністю і традиційністю. Національна традиція виявлялася у художній канві твору або свідомо модифікувалася представниками Празької літературної школи”, – пише В. Просалова [1, с. 84].

Чи не єдиним поетом серед Нью-Йоркської групи, який “трається так вправно інтертекстами й читачем”, є, за твердженням М. Ревакович, Богдан Рубчак [9, с. 36]. “Загалом, Рубчак роздумує над певною театральністю поетичного ремесла і грайливо зіставляє символи західної і рідної культур, щоб за їхньою допомогою передати непрямо особисте й емоційне”, – підсумовує М. Ревакович [9, с. 36]. Наприклад, лірична посвята “Дівчині без країни” передає, на нашу думку, як внутрішній стан вигнанця серед чужих на чужині, так і фіксує межовий стан маргінальної самотньої свідомості: “Дівчино без дороги, / мандрівнице без дому, / захмарені болем / наші полудні бліді. / Що ж розкажеш про нас / по мандруванні довгому, / коли ввійдеш одна / у свій опромінений дім?” [6, с. 218]. Образи-топоси птаха та дому мають у цьому вірші виразний відтінок національної конотації. Водночас зосередженість на психологічних деталях та на зовнішніх проявах внутрішнього стану надає поезії екзистенційної заглибленості: “Добра сестро птахів, / дівчина без спогаду, / щоночі дивися / крізь снів чужих каламуть /

щоранку дивишся / крізь вій золоту погоду / як у майстернях сердець / приготівляють зиму” [6, с. 217].

Планетарної, екзистенційної туги сповнений вірш “Подорожній”: “В дорозі в настольне місто / з хребтами мостів ребрастих / в місто безвісте, без вістер / у вітру гучних тавернах, / без цвинтарів, страшно вірних, / без фресок репаних страстей, / без плюшів, без жовтих люстер, / на крок від пропасті в нерість, – / спинюсь, до кореня зморених, / спочину до крику чорний” [6, с. 219]. “Щоправда, – відзначає М. Ревакович, – Рубчак не наполягає на абсурдності до такої міри, як це робить Тарнавський, проте самота й мотиви смерті часто розглядаються” [9, с. 36].

У поетиці Б. Рубчака бінарна опозиція *своє / чуже* не тільки передає внутрішній стан людини на чужині або самотність серед людей, а й постає композиційною основою структурування текстів мистецької та еротичної тематичної наповненості. Так, вірш “Спомини про Місяць” сповнений наелектризованої настроєвості, що змінюється голосом холодної свідомості: “І тоді попрощаємося / ніяковим, / трохи розгубленим усміхом, / і підемо одне від одного – / чужинці” [6, с. 211].

Отже, у творчості Б. Рубчака поєднання українського та західного, свого і чужого набувають гармонійного, екзистенційно загостреного звучання. Ліричний суб’єкт його художнього світу шукає прихистку на чужій території і знаходить його в мистецтві. Інтерпретація індивідуальної стильової версії естетики Нью-Йоркської групи в творчості Б. Рубчака становитиме зміст нашого подальшого дослідження.

Література

- 1. Просалова В. А.** Празька літературна школа : текст, контекст, інтертекст : дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.01.06 “Теорія літератури” / Віра Андріївна Просалова. – К., 2006. – 404 с.
- 2. Астаф’єв О.** Лірика української еміграції : еволюція стильових систем / Олександр Астаф’єв. – К. : Смолоскип, 1998. – 313 с.
- 3. Астаф’єв О.** Образ і знак : Українська емігрантська поезія у структурно-семіотичній перспективі : [монографія] / Олександр Астаф’єв. – К. : Наук. думка, 2000. – 268 с.
- 4. Ільницький М.** Українська повоєнна еміграційна поезія / Микола Ільницький. – Львів, 1995. – 116 с.
- 5. Півстоліття напівтиші :** Антологія поезій Нью-Йоркської групи [упор. і автор вст. ст. М. Ревакович]. – К. : Факт, 2005. – 276 с.
- 6. Антологія** світової літературно-критичної думки ХХ ст. [за ред. М. Зубрицької]. – 2-е вид., доп. – Львів: Літопис, 2001. – 832 с.
- 7. Бахтин М. М.** К методологии гуманитарных наук / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества. – М. : Искусство, 1986. – С. 381 – 385.
- 8. Рубчак Б.** Кам’яні баби чи Світовид? / Богдан Рубчак // Світо-Вид. – 1996. – Ч. 2. – С. 89 – 100.
- 9. Ревакович М.** Крізь іншу призму : Про феномен і поезію Нью-Йоркської групи / Марія Ревакович // Півстоліття напівтиші :

Антологія поезій Нью-Йоркської групи [упор. М. Ревакович]. – К. : Факт, 2005. – С. 17 – 40.

Понасенко А.В. Між “своїм” і “чужим”: естетичні орієнтири митців Нью-Йоркської групи

У статті досліджується питання естетичних зв'язків поетики учасників Нью-Йоркської групи з іншими художніми явищами. Предметом спостережень обрано діалог з Празькою школою та материковою українською літературою. Увагу зосереджено на творчості Богдана Рубчака.

Ключові слова: естетика, традиція, поетика, діалогізм.

Понасенко А.В. Между “своим” и “чужим”: эстетические ориентиры поэтов Нью-Йоркской группы

В статье исследуется вопрос эстетических связей поэтики участников Нью-Йоркской группы с другими художественными явлениями. Предметом наблюдений избран диалог с Пражской школой и материковой украинской литературой. Внимание сосредоточено на творчестве Богдана Рубчака.

Ключевые слова: эстетика, традиция, поэтика, диалогизм.

Panasenko A. V. Between “own” and “strange”: aesthetic reference points of New York Group poets

In the article the problem of aesthetic connections of poetics of New York Group participants with other artistic phenomena was studied. As the subject of observation the dialog with Prague School and the continental Ukrainian literature was chosen. The attention is paid mainly to Bogdan Rubchak's works.

Key words: aesthetic, tradition, poetics, dialogism.

УДК 821. 161.2 – 94.09 “18”(043)

В. Ю. Пустовіт

МЕМУАРНИЙ ОБРАЗ О. КОБИЛЯНСЬКОЇ

Мемуарна спадщина О. Кобилянської тісно переплітається з художнім доробком. Особливо це стосується щоденника, наприклад, у першому прозовому творі “Гортенза” (1880), сімнадцятирічна авторка говорить про щоденники, “які ведуть Олена та Гортенза – героїні твору, і навіть у формі окремих щоденникових записів молода письменниця спробувала відтворити почуття Гортензи” [2, с. 179], навіювання про щоденники дають і повісті “Царівна”, “Німба”, “Через кладку”. Сама ж